

เรื่อง “จุดเด่นบางประการ ในวิวัฒนาการกฎหมายไทย”

© ศุภมัตถ์ ๑๑๖๖ มุสิกะสังวรณะระมาณะค ศุภะปะกษยขัฎฐิตกฤษฏีกุรรระบริเนก
กาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
รัชกาลที่ ๑๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
จัดพิมพ์และแจกจ่ายแก่ข้าราชการและประชาชนทั่วราชอาณาจักร
โดยกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

โดย ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์

ปาฐกถาชุด “สิรินธร”

ครั้งที่ ๕

เรื่อง

“จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการ
กฎหมายไทย”

โดย

ศาสตราจารย์ สันยุภา ธรรมศักดิ์

คำนำ

เมื่อปีพุทธศักราช 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรรัตนราชสุดาขึ้นเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเฉลิมฉลองศุภมงคลวโรกาสนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ก่อตั้งเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในสมเด็จพระบรมราชกุมารี และทำนุบำรุงส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมของชนชาวไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย กิจกรรมของกองทุนนี้มีหลากหลาย ทั้งที่เป็น การให้ทุนส่งเสริมการวิจัย การให้เงินทุนอุดหนุนการพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า รวมตลอดทั้งจัดให้มีการปาฐกถาศุดสีรินธร อันหมายถึงปาฐกถาที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยปาฐกผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนพระราชหฤทัยโดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเองทรงพระมหากรุณาพระราชทานปาฐกถาเรื่อง "วัดพระศรีรัตนศาสดาราม" เป็นประเดิม เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2525 พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้า ล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

เมื่อวันที่ 6 กันยายน พุทธศักราช 2532 คณะกรรมการบริหารเงินทุน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบเรียนเชิญ ศาสตราจารย์ สัญญาธรรมศักดิ์ มาแสดงปาฐกถาศุดสีรินธร ครั้งที่ 5 เรื่อง "จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการกฎหมายไทย" ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงฟังปาฐกถาเรื่องนี้ด้วย

ปาฐกถาเรื่อง จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการกฎหมายไทย ดังกล่าวเป็นปาฐกถาที่ทรงคุณค่าทางวิชาการ เพียบพร้อมด้วยข้อเท็จจริงและข้อคิดความเห็นอันทรงคุณค่า ด้วยเหตุที่ปาฐกถานั้นเองเป็นบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิยิ่งในวงวิชาการด้านกฎหมาย ได้ผ่านพบประสบการณ์ในงานสำคัญของชาติมาแล้วยิ่งกว่าผู้ใดในปัจจุบัน ทศนะและวิจารณ์ญาณของท่านล้วนแต่บริบูรณ์งดงามควรรับไว้ใคร่ครวญตรึกตรองตาม ทางฝ่ายแบบแผนการ

ใช้ภาษานั้นแล้ว ผู้ปาฐกถาก็ได้เลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมแก่ห้องเรื่อง ชวนติดตาม หาก
จะได้พิมพ์ปาฐกถาดังกล่าวขึ้นเผยแพร่ก็เห็นจะเป็นที่พอใจแก่ผู้ที่ได้รับไว้ศึกษาโดยทั่วไป
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้กราบเรียนขออนุญาตจาก ศาสตราจารย์ สัณญา ธรรมศักดิ์
ผู้เป็นเจ้าของปาฐกถาเพื่อพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งก็ได้รับความกรุณาอนุญาต นับเป็นพระคุณ
อย่างสูงแก่มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเชื่อว่า ปาฐกถาเรื่อง จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการ
กฎหมายไทย จักมีประโยชน์อำนวยวิทยาความรู้แก่ผู้สนใจใฝ่รู้โดยทั่วกัน

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา)

อธิการบดี

คำกราบบังคมทูลของอธิการบดี
ในการแสดงปาฐกถาชุดสิทธิบัตร
เรื่อง “จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการกฎหมายไทย”

โดย ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์

วันพุธที่ ๖ กันยายน ๒๕๓๒ เวลา ๑๖.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระอิสริยยศได้ฝ่าละอองพระบาทขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเสด็จฉลองศุภมงคลวโรกาสนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้ฝ่าละอองพระบาทได้พระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่งแก่มหาวิทยาลัย โดยทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณคดีพระองค์แรกในประวัติศาสตร์ จึงได้ก่อตั้งเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีขึ้น โดยสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีมติประเดิมทุนสำหรับเงินทุนก้อนนี้จำนวน ๑ ล้านบาท จัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ เมื่อรวมจำนวนเงินกับที่มีผู้บริจาคสมทบและดอกผลหลังจากหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานแล้ว เงินทุนนี้มีเงิน ณ วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๓๒ รวมทั้งสิ้น ๔,๗๕๘,๓๔๓.๘๓ บาท (เก้าล้านเจ็ดแสนห้าหมื่นแปดพันสามร้อยเก้าสิบสามบาทแปดสิบสามสตางค์) กองทุนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในได้ฝ่าละอองพระบาท ทำนุบำรุงส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรม

ของชนชาวไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย กิจกรรมของกองทุนนี้มีหลากหลาย ทั้งที่เป็น การให้ทุนส่งเสริมการวิจัย การให้เงินทุนอุดหนุนการพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า รวมตลอดทั้งจัดให้มีปาฐกถาศุดสิรินธร อันหมายถึงปาฐกถาที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ในใต้ฝ่าละอองพระบาท ผู้ทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชกุมารี โดยปาฐกผู้ทรงคุณวุฒิใน ศาสตร์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนพระราชหฤทัย โดยทั้งนี้ใต้ฝ่าละอองพระบาทเอง ได้ทรง พระมหากรุณาพระราชทานปาฐกถาเรื่อง “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” เป็นประเดิม เมื่อ วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม หาที่สุดมิได้

ในโอกาสต่อมา คณะกรรมการบริหารเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบเรียนเชิญท่านผู้ทรงคุณวุฒิด้านอื่นมาแสดงปาฐกถาศุดสิรินธร ไปแล้วโดยลำดับ ในวันนั้น นับเป็นปาฐกถาครั้งที่ ๕ ในปาฐกถาศุดสิรินธร โดยคณะกรรมการบริหารเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เห็นสมควรให้กราบ เรียนเชิญ ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ มาบรรยายหน้าที่นั่ง เรื่อง “จุดเด่นบาง ประการในวิวัฒนาการกฎหมายไทย” อันเป็นหัวข้อที่ปาฐกมีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง และลึกซึ้ง เนื่องจากปาฐกเป็นนักกฎหมายผู้มีประสบการณ์ซ้ำซ้อนในหลายหน้าที่ เป็นที่ ยกย่องสรรเสริญกันอยู่โดยทั่วไป จึงเป็นที่หวังว่าสรรพวิทยาความรู้ที่จะเกิดมีขึ้นจาก ปาฐกถาเรื่องนี้ จักมีคุณประโยชน์ยิ่งแก่วงวิชาการและผู้สนใจในด้านนี้สืบไป

ข้อหนึ่งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในใต้ฝ่า- ละอองพระบาทเป็นล้นพนักก็คือ การที่ใต้ฝ่าละอองพระบาทได้ทรงพระเมตตาเสด็จพระ- ราชดำเนินมาทรงฟังปาฐกถาศุดสิรินธรนี้ทุกครั้งครา แม้จะมีพระราชกรณียกิจเพิ่มพูน ขึ้นหนักหนาเพียงใดก็ตาม พระมหากรุณาธิคุณและน้ำพระราชหฤทัยเยี่ยงนี้ ย่อมเป็นที่ ซาบซึ้งและเป็นสิริมงคลแก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและผู้ที่มีฝ่าชมพระบารมีอยู่ในที่นี้ยิ่งนัก

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ขอพระราชทานพระราชานุญาต เบิก ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ แสดงปาฐกถาเรื่อง “จุดเด่นบางประการ ในวิวัฒนาการกฎหมายไทย” ต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

จุดเด่นบางประการ ในวิวัฒนาการกฎหมายไทย

ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระราชนุญาตแสดงปาฐกถาชุด “สิรินธร” เป็นครั้งที่ ๕ เรื่อง “จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการกฎหมายไทย” หากมีการผิดพลาดบกพร่อง หรือตื่นเขิน ประการใด ขอพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ พระราชทานอภัยแก่ข้าพระพุทธเจ้า ผู้มีสติปัญญาน้อย แต่มีอายุมากกว่า ๘๐ ปีแล้ว ด้วย

วิวัฒนาการของกฎหมายไทยนั้น หากจะกล่าวโดยละเอียดครบถ้วน จะใช้เวลามากกว่านี้หลายเท่า และพันความสามารถของข้าพระพุทธเจ้าที่จะนำความมาแสดงเป็นปาฐกถาได้ เพราะต้องการเวลาตรวจสอบและวินิจฉัยเทียบเคียงมากมายหลายประการ แต่ถ้าท่านผู้ใดจะทำได้ครบถ้วนบริบูรณ์ก็จะเป็นการดีมาก เพราะจะชี้ให้เห็นชัดถึงอารยธรรมของไทยเราแต่โบราณกาลนานมา และจะแสดงให้เห็นว่าชาติไทยเรานั้นมิใช่กลุ่มชนผู้เร่ร่อนไร้วัฒนธรรมประจำชาติ แต่เป็นกลุ่มชนที่มีความเจริญ ความเป็นปึกแผ่น มีระเบียบแบบแผนแห่งสังคม และทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม มาแต่หนหลัง

การที่จะกล่าวถึงจุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการกฎหมายไทย ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ทุกคนคงนึกถึงกฎหมายตราสามดวงก่อนอื่น ความจริงก็ถูกต้อง เพราะการตรากฎหมายตราสามดวงเมื่อจุลศักราช ๑๑๖๖ ในรัชกาลที่ ๑ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์นั้น เป็นการชำระสะสางและรวบรวมขึ้นเป็นหมวดหมู่ซึ่งกฎหมายหลักของไทยเพื่อจะนำมาใช้เป็นระเบียบแบบแผนของบ้านเมือง และเพื่อประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่อาณาประชาราษฎร์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์สืบต่อไป

เพราะเหตุใด? ก็เพราะเหตุว่า การครั้งนั้นเป็นการฟื้นฟูระเบียบแบบแผนอันดีงามของไทย สมัยกรุงสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพัฒนามาแล้วเป็นเวลากว่า ๔๐๐ ปี มีความรุ่งเรืองยิ่งในภูมิภาคแถบนี้ แล้วก็ถูกข้าศึกนอกประเทศบุกรุกเข้ามาทำลายล้างยับเยิน ไม่จำเพาะแต่ปราสาทพระราชวังอันวิจิตรและวัดวาอารามเท่านั้นที่ถูกทำลาย แต่หลักฐานแห่งอารยธรรมของชาติก็คงถูกทำลายลงด้วย กล่าวคือ บรรดาคัมภีร์ตัวบทกฎหมายที่ใช้มาก็คงถูกเผาทำลายลงไปด้วย ตัวบทกฎหมายสมัยนั้นยังไม่มีวิธีประกาศใช้โดยพิมพ์แจกพิมพ์ขายทั่วไป ดังในสมัยหลัง ๆ นี้ หากแต่ใช้วิธีจารึกลงไว้ในต้นฉบับพระคัมภีร์เพียง ๑ หรือ ๒ ชุด หรือ ๓ ชุด และเก็บรักษาไว้ในสถานที่ของหลวงคล้ายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวอย่างเห็นได้ชัดในขณะที่ยังระงับกฎหมายตราสามดวงแล้วเสรีจิตรพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการ ดังนี้ :-

“ครั้นชำระแล้ว ให้เอาลักษณ์ชุบเส้นหมึกสามฉบับ ไว้ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้หอหลวงฉบับหนึ่ง ไว้ ณ ศาลหลวงสำหรับลูกขุนฉบับหนึ่ง ปิดตราพระราชสีห์ คชสีห์ บัวแก้ว ทุกเล่มเป็นสำคัญ ถ้าพระเกษม พระไกรสี เขียวพระสมุดพระราชกำหนดบทพระไอยการออกมาพิภาคษากิจคดีใด ๆ ลูกขุนทั้งปวงไม่เห็นปิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ บัวแก้ว สามดวงนี้ไซ้ร้อ อย่าให้เชื่อฟังเอาเป็นอันขาดทีเดียว”

นักศึกษประวัติศาสตร์กฎหมายทุกคนก็ทราบแล้วว่า พื้นฐานของกฎหมายไทยนั้นมีต้นเค้ามาจาก คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ของมณูสาราจารย์. คัมภีร์นี้เกิดขึ้นในมัชฌิมประเทศคืออินเดีย แล้วผ่านเข้ามาทางรามัญประเทศ ถึงสยามประเทศของไทยเราเมื่อทบบัญญัติในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ไม่มี หรือไม่อาจปรับเข้ากับคติใดของไทยได้ พระมหากษัตริย์ของไทย ก็ทรงมีพระบรมราชโองการปรับปรุงเสริมแต่งบังคับแก่คดีนั้น ๆ เพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ได้รับความยุติธรรม

พระมหากษัตริย์ของไทย ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว ทรงใช้วิธีปกครองอย่าง “บิดากับบุตร” มาแต่เดิม ดังจะเห็นได้จากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ฉะนั้น กฎหมายในสมัยนั้นคงจะมีลักษณะเป็นคำสั่งหรือโอวาทคำแนะนำของบิดาหรือพ่อเมืองมากกว่าที่จะเป็นคำสั่งของอธิปัตย์หรือรัฐอธิปัตย์ จนกระทั่งถึงสมัยต้น ๆ แห่งกรุงศรีอยุธยา ก็คงเป็นดังนี้ มาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ลักษณะของกฎหมายไทยจึงแปร

ไป เป็นคำสั่งบังคับของ “อธิปัตย์” ตามไปกับลักษณะปกครองเทวนิยมซึ่งไทยรับจากที่อื่น

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าในสมัยใด แม้แต่ครั้งก่อนโน้น กฎหมายของชาติไทยคงมีลักษณะเป็นพระบรมราชโองการหรือพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายพื้นฐานเดิมเป็นกฎหมายใหม่ขึ้น เพราะพระองค์เป็นทั้งพระผู้ปกครองและพระบิดาแห่งความยุติธรรมด้วยพร้อม ๆ กันไป

เป็นที่น่าประหลาดที่**ประเพณีธรรม**นี้ มีมาแต่เดิมจนถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนการสถาปนาระบบกฎหมายและการศาลยุติธรรมใหม่ กล่าวคือ **คติความสำคัญ ๆ มีขึ้นตอนที่ขึ้นถึงพระองค์ท่านเองได้ด้วย** ที่เรียกกันว่า “ถวายฎีกา” ท่านจึงทรงให้มีกรรมการตรวจชำระความฎีกาขึ้นสำหรับพิจารณาข้อพิพาทที่ราษฎรทูลเกล้า ๆ ถวายฎีกาขึ้นมา แล้วนำความเห็นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระบรมราชวินิจฉัยเป็นเด็ดขาด คณะกรรมการนี้มีมาตลอดจนกระทั่งค่อย ๆ เปลี่ยนแปรไปจนเป็นรูปศาลสูงสุดตามความนิยมในนานาอารยประเทศ

จนกระทั่งในที่สุดจึงมีพระบรมมัญญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๒๐ วรรคสุดท้ายบัญญัติว่า:- “**คดีใดซึ่งศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาแล้ว คู่ความหาสิทธิที่จะทูลเกล้า ๆ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไปอีกไม่**” นี่เป็นหลักการที่ใช้อยู่ในบัดนี้

ลักษณะเด่นของวิวัฒนาการกฎหมายไทย นอกไปจากการตรากฎหมายตราสามดวงแล้ว ในความเห็นของข้าพระพุทธเจ้า ที่เด่นมาก สำคัญมาก และมีผลสืบเนื่องมาถึงจนทุกวันนี้ ก็คือ **การปรับปรุงและตราบทกฎหมายไทยยุคใหม่ ครั้งรัชกาลที่ ๕** กล่าวคือ ในรัชสมัยแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปิยมหาราช

ในยุคนั้น มีทั้งการพัฒนาตัวบทกฎหมาย การศาลยุติธรรม และระบบผู้พิพากษาศาลการ เป็นการยิ่งใหญ่ ถ้าจะพูดด้วยภาษาคนธรรมดาในยุคนั้น ก็คือ เป็นการ “พลิกแผ่นดิน” ที่เดียว

เป็นที่น่าสังเกตและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ท่านทรงพระปรีชาสามารถลึกซึ้งและถูกต้องเพียงใดหนอ จึงทรงคาดการณ์ไกลของบ้านเมืองได้ถึงเพียงนี้ พระองค์ท่านทรงพระวิริยะอุตสาหะเพียงไหนหนอ จึงทรงสามารถปรับปรุง “พลิกแผ่นดิน” ได้ ทั้งการปกครอง ทั้งการเมือง การต่างประเทศ การกฎหมาย และการศาลยุติธรรม และการอื่น ๆ อันยิ่งใหญ่พรลึกลับทั้งนั้น

เรา นักศึกษา และนักวิชาการ ตระหนักดีว่า พระพุทธเจ้าหลวง พระองค์ท่าน นอกจากพระปัญญาบารมีอันเป็นคุณวิเศษประจำพระองค์แล้ว ยังทรงพระวิริยะอุตสาหะศึกษาเหตุการณ์และความเป็นไปของนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศมหาอำนาจในครั้งกระนั้น ที่กำลังล่าเมืองขึ้นอย่างรุนแรงและแข่งขันชิงดีกัน นอกจากนี้ พระมหา-ราชพระองค์นี้ยังทรงมีพระบุญญาธิการที่มีพระราชโอรสหลายพระองค์ ที่ทรงพระปรีชาสามารถประจำพระองค์ และทรงกล้าหาญ ไม่เห็นแก่ความสุขสำราญส่วนพระองค์ เต็มพระทัยและทรงปฏิบัติตามพระประสงค์ของสมเด็จพระราชบิดา ออกไปสู่อินแดนอันไกลโพ้น ฝ่าอันตรายจากภูมิอากาศ และความว้าเหว่ ทรงขะมักเขม้นศึกษาศิลปะวิทยาการของเขาแต่ละแขนงเป็นเวลาองค์ละนาน ๆ ปี จนได้วิชามาเรียบร้อยแทบทุกพระองค์ แล้วก็ทรงกลับมาบ้านเมือง ทรงเข้าช่วยเป็นกำลังของสมเด็จพระราชบิดาในแต่ละด้านไปในการปรับปรุงบ้านเมือง ให้ทันแก่เวลาที่จะไม่ให้เขาหาเหตุได้ว่า เราป่าเถื่อน เขาชอบนำความเจริญเข้ามาให้ ดังประเทศเพื่อนบ้านของเรา ซึ่งเคยเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคนี้บางประเทศก็เคยรบราฆ่าฟันกับเรามา ก็ตกไปเป็นอาณานิคมของชาวยุโรปโดยง่ายบ้าง ยากบ้างแทบทุกประเทศ เพิ่งหลุดพ้นออกมาได้ไม่กี่ปีมานี้เอง

พระพุทธเจ้าหลวง **ท่านรักษาประเทศไทยไว้ได้** ทั้งที่บางครั้งปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า ทรงว้าเหว่พระราชหฤทัย และทรงโหม่นัส ที่ต้องทรงงานเผชิญภัยอยู่ด้วยพระองค์เดียว เป็นต้นในกรณี ร.ศ. ๑๑๒

แต่ในที่สุด ต่อมาเราก็เห็นชัดว่า พระราชกิจด้านนี้พระบรมวงศ์พระองค์นี้ช่วยรับใช้ในพระยุคลบาท พระราชกิจด้านนั้นพระบรมวงศ์องค์นั้นช่วยรับใช้ในพระยุคลบาท อาทิ ด้านการทหาร, การต่างประเทศ, การศึกษา, การคลัง, การปกครอง, การแพทย์ รวมทั้งด้านการกฎหมายและศาลยุติธรรม การที่พระราชโอรส พระราชอนุชา แต่ละพระองค์ทรงเข้ารับพระราชภาระของพระพุทธเจ้าหลวงปรับปรุงราชการบ้านเมืองนี้ ก็

ปรากฏชัดโดยมีหลักฐาน แม้ล่วงมาจนปัจจุบัน ว่าได้รับความสำเร็จด้วยดี ราชการแต่ละส่วนเป็นปึกเป็นแผ่นทันสมัย และมีฝีมือเป็นที่รับนับถือของโลกและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตลอดมาจนปัจจุบัน

ในด้านการกฎหมายและศาลยุติธรรม มีพระราชโอรสผู้ทรงพระอัจฉริยะพระองค์หนึ่ง ทรงช่วยรับใช้พระยุคลบาทและสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระราชาธิบดีและชาติไทย เมืองไทย ตลอดมา และมีความสำเร็จอย่างยิ่ง จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ มีพระอนุสาวรีย์ตั้งสง่ามอยู่ ณ หน้ากระทรวงยุติธรรมและศาลฎีกาของชาติ มีการประชุมถวายบังคมพระรูป รำลึกในพระคุณท่าน ทุกปีไม่มีขาด รวมทั้งเป็นวันนัดหมายมาทำบุญกุศลถวายของเนติบัณฑิตทุกรุ่น ทุกวัย และนิสิต นักศึกษา นิติศาสตร์ ของทุกสถาบันการศึกษา **ในวันที่ ๗ สิงหาคม** วันวันพี ทุกปีมา สืบเนื่องมาจนทุกวันนี้

เนติบัณฑิตทุกคน รวมทั้งรุ่นลูกรุ่นหลาน รวมทั้งผู้ปกครองอาชีพทางกฎหมายทุกท่าน ไม่มีใครละเลยลิ้มวันนี้ ทุกคนแสดงกตัญญูทวาทต่อพระบิดาและพระปฐมจารย์แห่งกฎหมายและการศาลยุติธรรมไทย คือ :-

เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์

ในด้านวิวัฒนาการกฎหมายไทย ก็ปรากฏชัดว่างานชิ้นเอกตามพระบรมราชดำริของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงรับมาปฏิบัติ คือ การรวบรวมและสร้างกฎหมายหลักฝ่ายอาญาของไทย ซึ่งถ้าจะพูดในสำนวนปัจจุบันนี้ ก็คือ การพัฒนากฎหมายมหาชนของไทย

กฎหมายฝ่ายอาญา เป็นกฎหมายหลักของชุมชนและของประเทศชาติทุกประเทศ เพราะเป็นกฎหมายที่รักษาความสงบสุขและความปลอดภัยของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการที่ชุมชนจะคึกคักเป็นประเทศชาติ และมีความสงบความเจริญ พระพุทธเจ้าหลวงท่านทรงพระราชดำริให้พัฒนาก่อนกฎหมายอื่น

พระราชกรณียกิจนี้คือการสร้างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗

กฎหมายนี้ เข้าลักษณะเป็นประมวลกฎหมายของไทยในลักษณะกฎหมายมหาชน

(Public Law) ประมวลแรก และใช้ได้ดีเป็นที่ยอมรับนับถือของคนไทยและชาวต่างประเทศตลอดมา ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๙ (ร.ศ. ๑๓๕) เป็นเวลา ๔๘ ปี

เหตุผลที่มีประมวลกฎหมายอาญาออกมาใช้ใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ก็มีว่ากฎหมายเดิมไม่ดี หรือมีข้อบกพร่อง แต่เป็นเพราะเหตุดังปรากฏในประกาศว่าดังนี้ :-

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายอาญาเสียใหม่ เพราะตั้งแต่ได้ ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ในพุทธศักราช ๒๔๕๑ เป็นต้นมา พฤติการณ์ของบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก

ฯลฯ”

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มีความน่าหรือความเบื้องต้นที่มีประโยชน์ยิ่งต่อนักศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมาย การศึกษาจากความน่านี้ ทำให้ทราบถึงที่มาของความคิด ขั้นตอนของการยกร่าง ตั้งแต่แรกเริ่ม จนมีพระบรมราชโองการประกาศใช้ อีกทั้งระบุตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้องในการสร้างงานชิ้นสำคัญนี้โดยครบถ้วน สมเป็นหลักฐานสำคัญในประวัติศาสตร์ และแสดงถึงอารยธรรมของไทยข้อหนึ่งว่า เมื่อเรามีเจตน์จำนงจะทำความดีอย่างสำคัญอันใด เราก็ทำโดยไม่เห็นแก่ตัวแต่ถ่ายเดียว เราเลี้ยความดีนั้นให้แก่ผู้ที่หวังดีมาช่วยเหลือเรา แม้เขาเป็นคนต่างชาติต่างภาษา ก็ตาม

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระราชนุญาต ยกใจความแห่ง “ความน่า” ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ให้มาปรากฏไว้ ณ ที่นี้ เพราะเห็นว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งทีเดียว

ความน่า

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระราชกำหนดกฎหมายสำหรับพระราชอาณาจักรสยามนี้ บรม

กระษัตริย์แต่โบราณสมัยได้รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของมनुสाराจารย์ ซึ่งเป็นกฎหมาย
ในมัชฌิมประเทศมาเป็นหลักของกฎหมายแล้ว

แลเมื่อมีเหตุอันใดเกิดขึ้น อันจะตัดสินด้วยพระธรรมศาสตร์มิได้ โดยกฎหมาย
พระธรรมศาสตร์ไม่กล่าวถึงก็ดี หรือโดยประเพณีแลความนิยมในสยามประเทศผิดกัน
กับมัชฌิมประเทศก็ดี บรมกระษัตริย์แต่ปางก่อนก็ทรงตั้งพระราชกำหนดบทพระอัยการ
ขึ้นไว้เป็นแบบแผน สำหรับพิพากษาเหตุแลคดีอย่างนั้น ๆ ที่จะมีขึ้นในภายหน้า พระราช-
กำหนดบทพระอัยการนี้ ก็เป็นกฎหมายสำหรับพระราชอาณาจักรเพิ่มเติมขึ้นโดยลำดับ
มา แลพระราชกำหนดบทพระอัยการที่ได้ตั้งมาเป็นครั้งเป็นคราวนี้ เมื่อล่วงเวลาช้านาน
เข้า ก็มีมากมายซับซ้อนกัน เกิดลำบากแก่การที่จะพิพากษาอรรถคดี โดยการบ้านเมือง
เปลี่ยนแปลงมาพันเหตุลวงสมัย ที่จะต้องใช้พระราชกำหนดบทพระอัยการที่กระษัตริย์
พระองค์แต่ก่อน ๆ ได้ทรงบัญญัติไว้หลายชั่วอายุคนแล้วบ้าง หรือโดยเหตุที่พระราช-
กำหนดบทพระอัยการเก่าขัดขวางกับที่บรมกระษัตริย์ภายหลังได้ทรงตั้งขึ้นบ้าง ในเวลา
เมื่อถึงความลำบากมีขึ้นเช่นนี้ พระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดให้ประชุมลูกขุน ณ ศาลา อันเป็น
เจ้ากระทรวงฝ่ายตุลาการพร้อมด้วยลูกขุน ณ ศาลหลวง อันมีตำแหน่งในฝ่ายตุลาการ
ตรวจชำระพระราชกำหนดกฎหมาย แลทรงพระราชวินิจฉัยให้ยกเลิกกฎหมายที่พัน
เวลาแลสมควรจะใช้ออกเสีย คงไว้แต่ที่ยังใช้ได้ จัดระเบียบเข้าเป็นลักษณะมีหมวดหมู่แล
มาตรา ให้คนทั้งหลายรอบรู้กฎหมายง่ายขึ้น แลเป็นความสะดวกแก่การพิพากษา
อรรถคดีทั้งปวงทั่วไป เป็นราชประเพณีมีสืบมาแต่โบราณทีเดียวดังนี้ แลการตรวจชำระ
พระราชกำหนดกฎหมายดังว่ามานี้ ครั้งหลังที่สุดได้มีเมื่อจุลศักราช ๑๑๖๖ ปีชวด **ฉศก**
รัตนโกสินทร์ศก ๒๓ ในรัชกาลแห่งสมเด็จพระบรมไปยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระ-
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตั้งแต่นั้นมาจนบัดนี้นับได้ ๑๐๓ ปี ยังหาได้ตรวจชำระพระราช-
กำหนดบทพระอัยการให้เรียบร้อยไม่ ก็เป็นธรรมเนียมที่พระราชกำหนดบทพระ
อัยการอันพันความต้องการในสมัยนี้ แลที่ขัดขวางกันเองจะมีอยู่เป็นอันมาก ทรงพระ-
ราชดำริเห็นว่า ถึงเวลาสมควรที่จะต้องตรวจชำระพระราชกำหนดกฎหมายอยู่ด้วยเหตุนี้
แล้ว**ประการหนึ่ง**

อีกประการหนึ่ง ในระหว่างตั้งแต่จุลศักราช ๑๒๑๗ ปีเถาะ **สัปตศก** รัตนโกสินทร์
ศก ๗๔ มา กรุงสยามได้ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศแลหนังสือ

สัญญาทั้งปวงนั้นได้ทำตามแบบหนังสือสัญญาที่ฝรั่งได้ทำกับประเทศทางตะวันออกคือ ประเทศเตอร์กี ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น มีข้อความอย่างเดียวกันที่ยอมให้ทางสุลต่านอาจตั้งศาลพิจารณาแลพิพากษาคดีตามกฎหมายของเขา ในเมื่อคนในบังคับของชาตินั้น ๆ ที่เข้ามาอยู่ในประเทศทางตะวันออก เป็นความกันขึ้นเอง หรือเป็นจำเลยของคนในบังคับของบ้านเมือง ลักษณะการอย่างนี้แม้จะมีประโยชน์ที่บนเทาความรับผิดชอบแห่งเจ้าของประเทศได้อยู่บ้างในสมัยเมื่อแรกทำหนังสือสัญญา เวลาก็มีชาวต่างประเทศพึงเข้ามาค้าขาย แต่ต่อมาเมื่อการค้าขายคบหากับนานาประเทศเจริญแพร่หลาย มีชาวต่างประเทศมาตั้งประกอบการค้าขายในพระราชอาณาจักรมากขึ้น ความลำบากในเรื่องคดีที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับต่างประเทศ ก็ยิ่งปรากฏเกิดมีทวีมากขึ้นทุกที เพราะเหตุที่คนทั้งหลายอันประกอบการสมาคมค้าขายอยู่ในประเทศบ้านเมืองเดียวกัน ต้องอยู่ในอำนาจศาลแลในอำนาจกฎหมายต่าง ๆ กัน ตามชาติของบุคคล กระทำให้เป็นความลำบากขัดข้องทั้งในการปกครองบ้านเมือง แลกีดกันประโยชน์ของคนทั้งหลาย ตลอดจนชนชาติต่างประเทศนั้น ๆ เอง อยู่เป็นอันมาก ความลำบาก ด้วยเรื่องอำนาจศาลกงสุล เช่นว่ามานี้ ย่อมมีทุกประเทศที่ได้ทำสัญญาโดยแบบอย่างอันเดียวกัน แลต่างมีความประสงค์อย่างเดียวกันที่จะหาอุบายเลิกล้างวิธศาลกงสุลต่างประเทศ ให้คนทั้งหลาย ไม่ว่าชาติใด ๆ บรรดาอยู่ในประเทศนั้น ๆ ได้รับประโยชน์อยู่ในอำนาจกฎหมาย แลอำนาจศาลสำหรับบ้านเมืองแต่อย่างเดียวกัน ประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มริคิดอ่านจัดการเรื่องนี้ก่อนประเทศอื่น โดยวิธีเลือกหาเนติบัณฑิตยต่างประเทศที่ชำนาญระเบียบบทกฎหมายฝรั่งมารับราชการเป็นที่ปรึกษาทำการพร้อมด้วยข้าราชการญี่ปุ่น ช่วยกันตรวจชำระกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น จัดเข้าระเบียบเรียบเรียงให้เป็นแบบแผนวิธี ทำนองเดียวกับกฎหมายที่ใช้อยู่ในประเทศฝรั่งโดยมาก ทั้งจัดการศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามสมควรแก่ปัตยุบันสมัยทั่วไปในประเทศญี่ปุ่น เมื่อประเทศทั้งปวงแลเห็นว่ากฎหมายแลศาลของญี่ปุ่นเป็นระเบียบแบบแผนเรียบร้อยดีแล้ว ก็ยอมแก่สัญญายกเลิกอำนาจศาลกงสุล ให้คนในบังคับต่างประเทศอยู่ในอำนาจกฎหมายแลศาลญี่ปุ่นตั้งแต่นั้นมา มีประเทศญี่ปุ่นที่เลิกอำนาจศาลกงสุลต่างประเทศได้ด้วยอุบายที่จัดการดังกล่าวมานี้เป็นปฐม และเป็นทางที่ประเทศอื่น ๆ อันได้รับความลำบากอยู่ด้วยวิธศาลกงสุลต่างประเทศเข้ามาตั้งในบ้านเมือง จะดำเนินตามให้สำเร็จประโยชน์อย่างเดียวกันได้ ด้วยเหตุเหล่านี้จึงได้โปรดให้หาเนติ-

บัณฑิตย์ ผู้ชำนาญกฎหมายต่างประเทศเข้ามารับราชการหลายนาย มีมองซิเออร์ โลแลง-ยัคแมงส์ ผู้ได้เคยเป็นเสนาบดีในประเทศเบลเคียม ที่ได้มารับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาอภัยราชา นั้น เป็นต้น แลเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้มกรการผู้ชำนาญกฎหมายทั้งฝ่ายไทยแลต่างประเทศ คือ :-

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เป็น
ประธาน ๑

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ซึ่งเคยรับราชการในตำแหน่งเสนาบดี
กระทรวงยุติธรรม ๑

พระยาประชาภิจักรจักร (เข้ม) เมื่อเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง ๑

เจ้าพระยาอภัยราชา ที่ปรึกษาราชการ ๑

มองซิเออร์ ริชต์ ยัคส์ เกอกแปตริก เนติบัณฑิตย์เบลเคียม ที่ปรึกษากฎหมาย ๑

หมอ โตกีจิ มาซา เนติบัณฑิตย์ญี่ปุ่นเมื่อเป็นผู้ช่วยของที่ปรึกษาราชการ ๑

พร้อมกันตรวจพระราชกำหนดบทพระอัยการเก่าใหม่ แลเปลี่ยนลักษณะการที่จะชำระและจัดระเบียบกฎหมายเป็นเดิมมา มองซิเออร์ เกอกแปตริก ถึงแก่กรรม มองซิเออร์ คอร์เนย์ ชเลสเซอร์ เนติบัณฑิตย์ เบลเคียม ได้รับตำแหน่งแทน แลได้รับหน้าที่พร้อมด้วยหมอโตกีจิ มาซา ช่วยกันรวบรวมพระราชกำหนดบทพระอัยการอันควรคงจะใช้ต่อไป เรียบเรียงเป็นร่างขึ้นไว้ แต่ยังไม่ทันได้ตรวจชำระไม่ ครั้นเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ทรงพระกรุณาโปรดให้หา มองซิเออร์ ยอชส์ ปาดู เนติบัณฑิตย์ฝรั่งเศส เข้ามารับราชการในตำแหน่งที่ปรึกษาในการร่างกฎหมาย จึงได้โปรดให้ตั้งกรรมการ มี

มองซิเออร์ ยอชส์ ปาดู เป็นประธาน ๑

มิสเตอร์ วิลเลียม แอลเฟรด คุณะ ติลเก ผู้แทนเจ้ากรมอัยการ ๑

พระอรรถการประสิทธิ์ (ปลื้ม) ผู้พิพากษาศาลคดีต่างประเทศ ๑

หลวงสกลสัตยาทร (ทองบูน) ผู้พิพากษาศาลแพ่ง ๑

รับร่างกฎหมายที่กรรมการก่อนได้ทำไว้ มาตรวจชำระแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง เมื่อกรรมการนี้ได้ชำระร่างกฎหมายส่วนลักษณะอาญาเสร็จ แลได้ส่งร่างนี้ไปปรึกษาเจ้ากระทรวงฝ่ายตุลาการบรรดามีหน้าที่ราชการเกี่ยวข้องต้องปฏิบัติเนื่องด้วยกฎหมายนี้ทุกกระทรวงแล้ว จึงนำร่างนั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งกรรมการเสนาบดี มี
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็น
ประธาน ๑

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนเรศวรวรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงนครบาล ๑
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงต่าง-
ประเทศ ๑

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ๑
แลให้มีกรรมการสำหรับตรวจเทียบเคียงถ้อยคำบทกฎหมายที่ร่างใหม่กับกฎ-
หมายเก่า มี

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนศิริชัชสังกาศ กรรมการศาลฎีกา เป็นประธาน ๑

พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม) กรรมการศาลฎีกา ๑

พระบริรักษ์จัตรงค์ (พุ่ม) กระทรวงต่างประเทศ ๑

ช่วยกันตรวจชำระร่างกฎหมายลักษณะอาญาที่ร่างใหม่ พร้อมด้วยกรรมการซึ่ง
มองซิเออร์ ยอซส์ ปาดู เป็นประธานนั้น เป็นขั้นที่สูดอีกขั้นหนึ่ง กรรมการทั้งหลายนี้
ได้ลงมือตรวจชำระมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕ ครั้งเมื่อมาประจวบ
เวลาเสด็จประพาศประเทศยุโรป พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ไปตาม
เสด็จ หมอโตกีจิ มาเซา กรรมการศาลฎีกา แลมิสเตอร์ ยอนสติวาตแบล็ก เนติบัณฑิตย์
อังกฤษ กรรมการศาลฎีกา ได้รับหน้าที่ในกรรมการนี้แทนพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่น-
ราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ตลอดมาจนถึงเดือนกันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖ การตรวจชำระ
ร่างกฎหมายลักษณะอาญาสำเร็จได้ตั้งพระราชประสงค์ ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อ
เสด็จกลับคืนพระนคร ทรงตรวจแก้ไขด้วยพระองค์เองอีกชั้นหนึ่ง แลได้ทรงปรึกษาใน
ที่ประชุมเสนาบดีเห็นชอบโดยพระราชบริหารแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา
ไว้เป็นพระราชบัญญัติสืบไปดังนี้ ฯลฯ

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ นี้ มีทั้งหมด ๓๔๐ มาตรา และใช้เป็นหลัก
บ้านหลักเมืองอยู่อย่างมั่นคงเป็นเวลาถึง ๔๘ ปี เป็นอายุของนักกฎหมายหลายรุ่นที่ได้
เรียน ได้รู้ และได้ใช้กฎหมายนี้ในคดีความที่เกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักร และก็ด้วยความ
รับนับถือของประเทศมหาดำนาจทั่วไป ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าว เขาเหล่านั้นยังเป็นมหา-

อำนาจอยู่และมีสิทธิถอนคดีไปชำระยังศาลกงสุลของเขา แต่เขาก็มิได้ใช้สิทธิอันนี้ เพราะเขาไม่มีข้ออ้างว่ากฎหมายของเรา “ป่าเถื่อน”

ทั้งนี้ นับว่าพระราชดำริของพระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐได้บรรลุถึงความสำเร็จเรียบร้อยในการรักษาน้ำรักษาเมือง ให้เราเป็น “ไท” มาถึงทุกวันนี้ พระเดชพระคุณ พระมหากรุณาธิคุณ เป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ใช้มานานแล้ว จึงมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๑ ถึง ๖ ออกใช้ พร้อมด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม แล้วจึงมาถึงประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๔๙๔ นับว่าระบบกฎหมายหลักของไทยเราออกมามีครบถ้วนบริบูรณ์ สิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritoriality) ของประเทศมหาอำนาจก็สิ้นสุดลง ด้วยประการฉะนี้

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นสมควรกล่าวไว้เป็นการปิดท้ายว่า ชื่อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ก็คือ ภาษาไทยที่ใช้ **กระชับตี** จนบางคนบ่นว่ากฎหมายที่บัญญัติขึ้นใหม่ ๆ ไม่น่าฟังเท่าภาษาที่ใช้ในกฎหมายอาญา ร.ศ. ๑๒๗

ตัวอย่าง :- “ผู้ใดเป็นสมาชิกในสมาคมอันใด ที่ปิดกั้นวิธีการของสมาคมแลเป็นสมาคมที่ตั้งขึ้นเพื่อการอันมิชอบด้วยกฎหมาย **ท่านว่า**มันคือพวกอั้งยี่ แต่ถ้าผู้ใดเป็นพวกอั้งยี่ **ท่านว่า**มันมีความผิดต้องวางโทษจำคุกไม่เกินกว่าสามปี แลให้ปรับตั้งแต่ห้าสิบบาทขึ้นไปจนถึงห้าพันบาทด้วยอีกโสดหนึ่ง

ตามที่ได้กราบบังคมทูลมาแล้วนี้ เป็นลักษณะของ**กฎหมายไทยฝ่ายอาญา**หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า **กฎหมายมหาชน** (Public Law) จึงอาจจะมีท่านผู้ฟังบางท่านนึกไปถึง**กฎหมายฝ่ายแพ่ง** ด้วยว่า ทำไมกฎหมายไทยฝ่ายแพ่งไม่มีวิวัฒนาการหรือ จึงไม่พูดถึงเสียเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ควรที่จะพูดถึงวิวัฒนาการทางกฎหมายไทยฝ่ายแพ่งไว้บ้าง โดยเลือกเอาเฉพาะที่ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่า เป็น**จุดเด่นแห่งความเปลี่ยนแปลง**

ข้อนี้ คือกฎหมายว่าด้วยลักษณะครอบครัวของไทยเราแต่เดิมมา มีบัญญัติไว้ใน**พระไอยการลักษณะผ้าเม็ย** เมื่อจุลศักราช ๑๙๐๔ ในชุดกฎหมายตราสามดวงว่าดังนี้ :-

“อันว่าลักษณะเม็ยนั้น มี ๓ ประการ ประการหนึ่ง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเม็ยชาย ได้ชื่อว่าเป็น**เม็ยกลางเมือง** ประการหนึ่ง ชายขอหญิงมาเลี้ยงเป็นอนุภรรยาหลังเม็ยหลวงลงมา ได้ชื่อว่า**เม็ยกลางนอก** ประการหนึ่ง หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายช่วยไถ่ได้มา **เห็นหมดหน้า** เลี้ยงเป็นเม็ย ได้ชื่อว่า**เม็ยกลางหาญ** ฯลฯ”

และในกฎหมายเดิม ลักษณะมรดก บทที่ ๕ และบทที่ ๖ มีบัญญัติลักษณะภริยาไว้อีก ๒ ประเภท คือ “**ภริยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานให้**” ประเภทหนึ่ง และ “**ภริยาอันทูลขอแลพระราชทานให้**” อีกประเภทหนึ่ง

กฎหมายแพ่งลักษณะผ้าเม็ยมรดกนี้ ใช้มาจนถึงเมื่อใด ข้าพระพุทธเจ้าจำได้ว่าเมื่อเข้าเรียนกฎหมายปีแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ณ โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม ก็ยังต้องเรียนกฎหมายลักษณะผ้าเม็ยมรดกเดิมนี่

(และในการสอบไล่กฎหมายปีแรก ณ ระเบียบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น ยังมีข้อสอบให้อธิบายลักษณะ**อินทภาษ**ด้วยอีก ข้อสอบนี้กระซิบกันว่า ท่านเจ้าพระยาอภัยราชมหาฤทธิธรรมธร (ม.ร.ว. ลพ สุทัศน์) เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมขณะนั้นเป็นผู้ออกข้อสอบข้อนี้)

ครั้นแล้ว กฎหมายลักษณะผ้าเม็ยมรดกของไทยก็ออกมาใช้ใหม่ สำหรับกฎหมายลักษณะผ้าเม็ยออกมาเป็นบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ แล้วต่อมา มีพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ **ที่ได้ตรองชำระใหม่** ออกมาใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ส่วนลักษณะมรดกออกมาเป็นบรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

สำหรับเรื่องผ้าเม็ย มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดย ป.พ.พ. บรรพ ๕ มาตรา ๑๔๕๒ บัญญัติว่า “**ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้**”

และมีมาตรา ๑๔๕๗ บัญญัติว่า “**การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้ จะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น**

ทั้งนี้ จึงเป็นวิวัฒนาการครั้งใหญ่ กฎหมายไทยเปลี่ยนระบบครอบครัวจากมีภริยา
อันชอบด้วยกฎหมายได้หลายคนในคราวเดียวกัน (Polygamy) มาเป็นมีภริยาอันชอบ
ด้วยกฎหมายได้คนเดียวในคราวเดียว (Monogamy) ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ขอพระราชทานพระราชนุญาต จบปฐกกลางเพียงนี้ เพราะเป็นเวลาอันสมควร
แล้ว และข้าพระพุทธเจ้า สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เชิญข้าพระพุทธเจ้ามาพูดในสถานศึกษาที่มีเกียรติสูง
ยิ่งในววันนี้

การจะควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลของอธิการบดี

เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงปาฐกถา

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ขอพระราชทานพระราชนุญาต กล่าวคำขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ ปาฐกผู้บรรยายเรื่อง จุดเด่นบางประการในวิวัฒนาการ กฎหมายไทย ที่เพิ่งเสร็จสิ้นลงไป ณ บัดนี้ เรื่องราวที่เราได้ยืนผ่านพ้นไปนั้นย่อมเป็นที่ เห็นได้ชัดว่า เป็นผลจากความรอบรู้เชี่ยวชาญ เปี่ยมด้วยสติปัญญาความสามารถของปาฐก โดยแท้ ในนามของมหาวิทยาลัย พวกเราทั้งหลายขอขอบพระคุณปาฐกไว้ ณ ที่นี้อีกครั้ง หนึ่ง

ในลำดับนี้ ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ขอพระราชทานกราบบังคมทูลอัญเชิญใต้ฝ่า-
ละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังห้องรับรองที่ชั้นล่างของหอประชุมนี้ เพื่อทรง
ร่วมงานเลี้ยงรับรองที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อม
จัดถวายต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม